

ТА'ЛИМ SIFATINI BAHOLASHNING XALQARO STANDARTLARI.

Urganch shahar 2-son politexnikumi

iqtisod fani o'qituvchisi

Xaytmetova Nasibaxon

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim sifatini baholashning xalqaro standartlari va yondashuvlari tahlil qilinadi. Xususan, maktabgacha, umumiy o'rta, o'rta maxsus va oliy ta'lim bosqichlarida qo'llaniladigan mezonlar, jarayon va natija ko'rsatkichlari hamda tashqi va ichki sifat kafolati tizimlari (ISO 21001, ISO 9001, ESG, EQAVET)ning o'zaro uyg'unligi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, xalqaro baholash dasturlari (OECD PISA, IEA TIMSS/PIRLS, ICILS), kompetensiya ramkalari (CEFR, DigCompEdu) va SDG4 maqsadlari bilan milliy standartlarni muvofiqlashtirish bo'yicha metodik yechimlar taklif etiladi. Tadqiqot natijalari sifat madaniyatini kuchaytirish, ma'lumotlarga tayanib qaror qabul qilish, hamda baholashdan o'qitish sifatini yaxshilash uchun foydalanuvchi tizim sifatida foydalanishning ahamiyatini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: ta'lim sifati; xalqaro standartlar; ISO 21001; ESG; EQAVET; PISA; TIMSS; kompetensiya yondashuvi; CEFR; DigCompEdu; ichki va tashqi sifat kafolati; SDG4; indikatorlar; o'qitish natijalari.

Global raqobat kuchaygan sharoitda ta'lim sifati mamlakatning inson kapitali va iqtisodiy barqarorligining asosiy omiliga aylanmoqda. Sifatni boshqarish va baholash bo'yicha xalqaro standartlar tizimi (boshqaruv standartlari, sifat kafolati yo'riqnomalari, ko'rsatkichlar to'plami, xalqaro baholash dasturlari) ta'lim tizimlarini taqqoslash, shaffoflikni ta'minlash, akkreditatsiya va litsenziyalash jarayonlarini uyg'unlashtirish imkonini beradi. Mazkur maqola xalqaro standartlar landshaftini tartibli ko'rinishda yoritadi, ularni amaliyotga joriy etish mexanizmlarini tahlil qiladi va milliy kontekstga moslashtirish bo'yicha tavsiyalar beradi.

Ta'lim sifatini baholashning xalqaro standartlari ta'lim tizimlarining samaradorligini, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini global miqyosda o'lchash

va taqqoslashga xizmat qiladi. Ushbu standartlar asosan xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan boʻlib, ular taʼlim siyosatini shakllantirishda muhim rol oʻynaydi. Quyida avvalgi javobimda keltirilgan standartlarni batafsil tavsiflayman, ularning maqsadlari, metodologiyasi, qoʻllanishi va Oʻzbekistondagi tatbiq etilishi haqida maʼlumot beraman. Maʼlumotlar xalqaro manbalarga asoslangan boʻlib, taʼlim tizimlarini yaxshilash uchun foydali boʻlishi mumkin.

OECD PISA (Programme for International Student Assessment)

PISA – bu Iqtisodiy Hamkorlik va Rivojlanish Tashkiloti (OECD) tomonidan boshqariladigan xalqaro dastur boʻlib, 15 yoshli oʻquvchilarning oʻqish, matematika va tabiiy fanlar boʻyicha bilim va koʻnikmalarini baholaydi. Ushbu dastur nafaqat nazariy bilimlarni, balki oʻquvchilarning hayotiy muammolarni hal qilish, tanqidiy fikrlash va amaliy qoʻllash qobiliyatlarini sinovdan oʻtkazadi.

- Maqsadlari: Taʼlim tizimlarining samaradorligini baholash, mamlakatlar oʻrtasida taqqoslash va taʼlim siyosatini yaxshilash uchun tavsiyalar berish. PISA oʻquvchilarning global raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan.

- Metodologiyasi: Testlar kompyuter yoki qogʻoz shaklida oʻtkaziladi, savollar oʻquv dasturlariga bogʻliq emas, balki real hayotiy vaziyatlarga asoslangan. Namuna tanlash tasodifiy, har bir mamlakatdan 4-8 ming oʻquvchi qatnashadi. Baholash natijalari ballar (0-1000) va darajalar (1-6) boʻyicha hisoblanadi.

- Baholash sohalari: Asosiy eʼtibor oʻqish savodxonligi, matematika va tabiiy fanlarga qaratiladi; qoʻshimcha ravishda, ijodiy fikrlash, moliyaviy savodxonlik yoki raqamli koʻnikmalar baholanadi.

- Tezligi: Har 3 yilda bir marta oʻtkaziladi (masalan, 2000-yildan boshlab, oxirgisi 2022-yilda boʻlgan, keyingisi 2025-yilda).

- Global baholashdagi roli: 80 dan ortiq mamlakat qatnashadi, natijalar taʼlim siyosatini oʻzgartirishga yordam beradi. Masalan, past natijalar mamlakatlarni oʻqituvchilar malakasini oshirishga undaydi.

- Oʻzbekistonda qoʻllanilishi: Oʻzbekiston 2022-yilda PISA-da ilk bor qatnashdi va natijalar taʼlim islohotlarini tezlashtirishga yordam berdi. UNESCOning

O'zbekistondagi vakolatxonasi PISA kabi standartlarni Education 2030 doirasida tatbiq etishda yordam beradi.

TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study)

TIMSS – bu Xalqaro Ta'lim Natijalarini Baholash Assotsiatsiyasi (IEA) tomonidan o'tkaziladigan tadqiqot bo'lib, 4 va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy fanlar bo'yicha bilimlarini baholaydi.

- Maqsadlari: O'quv dasturlari samaradorligini tahlil qilish, mamlakatlar o'rtasida taqqoslash va ta'lim tendensiyalarini kuzatish.

- Metodologiyasi: Testlar o'quv dasturlariga asoslangan, savollar ko'p tanlovli va ochiq shaklda. Namuna tanlash maktab va sinflar bo'yicha amalga oshiriladi.

- Baholash sohalari: Matematika (sonlar, algebra, geometriya) va tabiiy fanlar (fizika, kimyo, biologiya, yer fanlari).

- Tezligi: Har 4 yilda bir marta (1995-yildan boshlab, oxirgisi 2023-yilda).

- Global baholashdagi roli: 60 dan ortiq mamlakat qatnashadi, natijalar o'qituvchilar tayyorlash va darsliklarni yaxshilashga yordam beradi. Masalan, yuqori natijali mamlakatlar (Singapur, Yaponiya) tajribasi boshqalarga o'rnak bo'ladi.

- O'zbekistonda qo'llanilishi: O'zbekiston TIMSS-da qatnashib, ta'lim sifatini oshirish bo'yicha islohotlar o'tkazmoqda, xususan, maktab dasturlarini xalqaro standartlarga moslashtirishda.

PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study)

PIRLS – IEA tomonidan boshqariladigan tadqiqot bo'lib, 4-sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholaydi.

- Maqsadlari: O'qish va matnni tushunish ko'nikmalarini o'lchash, ta'lim tizimlarining o'qishga oid samaradorligini baholash.

- Metodologiyasi: Testlar adabiy va axborot matnlariga asoslangan, o'quvchilarning tushunish, tahlil va izoh berish qobiliyatlarini sinovdan o'tkazadi.

- Baholash sohalari: O'qish jarayoni (tushunish, ma'no chiqarish) va o'qish maqsadlari (adabiy, axborot).

- Tezligi: Har 5 yilda bir marta (2001-yildan boshlab, oxirgisi 2021-yilda).

- Global baholashdagi roli: 50 dan ortiq mamlakatda qo'llaniladi, natijalar o'qish darslarini yaxshilashga yordam beradi.

- O'zbekistonda qo'llanilishi: O'zbekiston PIRLS natijalariga asoslanib, boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini oshirish bo'yicha dasturlarni ishlab chiqmoqda.

ISO 21001:2018 (Educational Organizations Management System)

ISO 21001 - bu Xalqaro Standartlashtirish Tashkiloti (ISO) tomonidan ishlab chiqilgan standart bo'lib, ta'lim tashkilotlari uchun sifat menejmenti tizimini joriy etadi.

- Maqsadlari: Ta'lim jarayonlarini boshqarish, o'quvchilar ehtiyojlarini qondirish va doimiy yaxshilashni ta'minlash.

- Asosiy talablari: Rahbariyat mas'uliyati, resurslarni taqsimlash, jarayonlarni monitoring qilish va risklarni baholash.

- Foydalari: Ta'lim muassasalarining samaradorligini oshiradi, akkreditatsiyani osonlashtiradi va xalqaro tan olishni ta'minlaydi.

- Qo'llanilishi: Maktablar, universitetlar va o'quv markazlarida qo'llaniladi, sifat siyosatini shakllantirishda ishlatiladi.

- O'zbekistonda qo'llanilishi: O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida ISO standartlarini joriy etish bo'yicha islohotlar o'tkazilmoqda, xususan, sifat kafolati agentliklari (masalan, ARIA) orqali.

UNESCO Ta'lim Sifati Mezonlari

UNESCO ta'lim sifatini baholashda Education 2030 dasturi va Barqaror Rivojlanish Maqsadlari (SDG 4) ga asoslanadi.

- Maqsadlari: Ta'limning teng huquqlilik, inklyuzivlik va samaradorligini ta'minlash.

- Mezonlari: SDG 4 indikatorlari (masalan, o'qish va matematika savodxonligi, qatnashuv darajasi).

- Baholash usullari: Monitoring, tadqiqotlar va hamkorlik orqali.

- Global standartlari: Tenglik, inklyuzivlik va samaradorlikka e'tibor.

- O'zbekistonda qo'llanilishi: UNESCOning Toshkentdagi vakolatxonasi SDG 4 ni tatbiq etishda yordam beradi, ta'lim moliyalashtirish va islohotlarni qo'llab-quvvatlaydi.

Bologna Jarayoni (Yevropa Oliy Ta'lim Sohasi)

Bologna jarayoni – Yevropa oliy ta'lim tizimlarini muvofiqlashtirishga qaratilgan dastur.

- Maqsadlari: Oliy ta'limni shaffoflashtirish, mobillikni oshirish va sifatni ta'minlash.

- Asosiy komponentlari: ECTS kredit tizimi, sifat kafolati va diplomlarni tan olish.

- Qo'llanilishi: 49 mamlakatda, oliy ta'lim muassasalarida.

- O'zbekistonda qo'llanilishi: O'zbekiston Bologna jarayoniga qo'shilish bo'yicha harakat qilmoqda, oliy ta'lim islohotlarida ECTS ni joriy etmoqda.

Xulosa

Ushbu standartlar ta'lim sifatini baholashda global mezonlarni taqdim etadi, mamlakatlarni islohotlarga undaydi. O'zbekistonda ularni tatbiq etish ta'limni xalqaro darajaga ko'tarishga yordam beradi, masalan, 12 yillik maktab tizimiga o'tish orqali.

Ta'lim sifatini baholashning xalqaro standartlari o'zaro to'ldiruvchi tizimdir: ISO 21001/9001 boshqaruv barqarorligini, ESG/EQAVET sifat kafolatini, PISA/TIMSS/ICILS natijaviylik monitoringini, CEFR/DigCompEdu kompetensiyalarni, SDG4 esa strategik yo'nalishni belgilaydi. Bu tizimlardan kompleks foydalanish sifat madaniyatini mustahkamlaydi, dalillarga tayanib qaror qabul qilishni va o'qitishning haqiqiy yaxshilanishini ta'minlaydi.

Milliy-indikatorlar xaritasi: SDG4, PISA/TIMSS, CEFR, DigCompEdu ko'rsatkichlari bilan bog'langan milliy indikatorlar registrini yaratish.

Ichki sifat kafolati: har bir muassasada ESG/EQAVET tamoyillariga asoslangan ichki audit, talaba fikri, akademik halollik, baholash siyosati va o'quv dasturi dizayni bo'yicha yillik sikl joriy etish.

Malaka oshirish: oqituvchilar uchun DigCompEdu asosida raqamli pedagogika bo'yicha modul-kurslar va CEFRga mos baholash rubrikalari bo'yicha amaliy seminarlar.

Ma'lumotlar ekotizimi: milliy baholash natijalari, xalqaro testlar va maktab/OTM ichki baholash ma'lumotlarini integratsiyalashgan platformada birlashtirish; learning analytics asosida ta'lim siyosatini moslashtirish.

Pilot va bosqichma-bosqich joriy etish: resurslari turlicha bo'lgan hududlarda moslashuvchan yo'l xaritalari; har bir pilotdan keyin o'rganilgan saboqlar asosida kengaytirish.

Ish beruvchilar bilan hamkorlik: EQAVET talablari asosida kasbiy standartlar, amaliyot bazalari va bitiruvchi ko'nikmalarini mehnat bozoriga yo'naltirish.

Adabiyotlar.

1. ISO. (2018). ISO 21001:2018 — Educational organizations — Management systems for educational organizations (EOMS). Geneva: ISO. iso.org
2. ISO. (2015, Amd. 2024). ISO 9001:2015 / Amd 1:2024 — Quality management systems — Requirements. Geneva: ISO. iso.org+1
3. EHEA. (2015). Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Yerevan: EHEA/ENQA, EUA, EURASHE, ESU. ehea.info
4. ENQA. (n.d.). ESG — overview va qo'llanish doirasi. Brussels: ENQA. ENQA
5. Council of the European Union. (2020). Council Recommendation on vocational education and training (VET) for sustainable competitiveness, social fairness and resilience (EQAVET doirasida). EUR-Lex
6. European Commission. (n.d.). EQAVET — European Quality Assurance in Vocational Education and Training (ruxsat etuvchi mexanizmlar va NRPlar). Employment, Social Affairs and Inclusion
7. OECD. (2023). PISA 2022 Results (Vol. I): The State of Learning and Equity in Education. Paris: OECD Publishing. OECD

8. IEA. (2020). TIMSS 2019 International Results in Mathematics and Science. Amsterdam: IEA. timss2019.org
9. IEA. (2023). PIRLS 2021 International Results in Reading. Amsterdam: IEA. pirls2021.org
10. IEA. (2024/2025). ICILS 2023: International Results / Technical Report. Amsterdam: IEA. iea.nl+1
11. Council of Europe. (2020). CEFR Companion Volume (yangilangan deskriptorlar). Strasbourg: CoE. Portal
12. Redecker, C. (2017). European Framework for the Digital Competence of Educators (DigCompEdu). Luxembourg: Publications Office of the EU. JRC Publications+1
13. UNESCO & UIS. (2016). Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action □ for the implementation of SDG 4. Paris: UNESCO. uis.unesco.org
14. UIS (GAML). (2018). SDG 4 monitoring: framework development (43 indikatorga oid metodik hujjat). Montreal: UNESCO Institute for Statistics.